

Tämä on rinnakkaistallennettu versio alkuperäisestä julkaisusta.

Tämä on julkaisun kustantajan pdf.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Peltola, S.; Salakari, M. & Hautala, T. 2019. Nuoret ja nuuskan ympärille muodostuva ilmiö. Teoksessa M. Salakari; R. Nurminen & A. Rajamäki (toim.) Verkostoitumisesta seitittymiseen – kohtaamisia nuorten arjessa. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 252. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 27 - 33.

URL: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522167064.pdf>

Kaikki julkaisut Turun AMK:n rinnakkaistallennettujen julkaisujen kokoelmassa Theseuksessa ovat tekijänoikeussäännösten alaisia. Kokoelman tai sen osien käyttö on sallittu sähköisessä muodossa tai tulosteena vain henkilökohtaiseen, ei-kaupalliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön. Muuhun käyttöön on hankittava tekijänoikeuden haltijan lupa.

This is a self-archived version of the original publication.

The self-archived version is a publisher's pdf of the original publication.

To cite this, use the original publication:

Peltola, S.; Salakari, M. & Hautala, T. 2019. Nuoret ja nuuskan ympärille muodostuva ilmiö. In M. Salakari; R. Nurminen & A. Rajamäki (eds) Verkostoitumisesta seitittymiseen – kohtaamisia nuorten arjessa. Reports from Turku University of Applied Sciences 252. Turku: Turku University of Applied Sciences, 27 - 33.

URL: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522167064.pdf>

All material supplied via TUAS self-archived publications collection in Theseus repository is protected by copyright laws. Use of all or part of any of the repository collections is permitted only for personal non-commercial, research or educational purposes in digital and print form. You must obtain permission for any other use.

Nuoret ja nuuskan ympärille muodostuva ilmiö

Sarah Peltola, Minna Salakari ja Tiina Hautala

Maaailman terveysjärjestö WHO on asettanut kansallisen toimeenpano-ohjelman tupakoinnin vähentämiseksi maailmalla, tavoitteena tupakoinnin vähentyminen 30 prosenttia nykytasosta vuoteen 2025 mennessä. Samalla Suomi on lähtenyt mukaan Savuton Suomi 2030 -kampanjallaan, jossa tähdätään siihen, että enää alle kaksi prosenttia suomalaisista tupakoi vuoteen 2030 mennessä (Heloma, Ruokolainen & Jousilahti 2015).

Tupakoinnin tilalle on kuitenkin noussut toinen nikotiiniutuote, nuuska. Nuuskaamisen ympärille on muodostunut omanlainen kulttuurinsa, jota kutsutaan jo ilmiöksi (Kuvio 1). Ilmiöön kuuluvat muun muassa oma sanasto ja termit, jotka esiintyvät nuorten puheessa, joita asiasta tietämätön ei ymmärrä, kun kuulee ”ydinjätteen potkivan ylähylyssä” (nuuska tuntuu huulella). Laiton nuuskakauppa on aktiivisesti käynnissä kouluissa ja kaduilla, ja nuuskatorni vaihtaa omistajaa ilman suurempaa kiinnijäämisen pelkoa. Julkisuudessa puhutaan miljoonien eurojen pimeästä kaupasta, ja Ruotsin-risteilyn lisäksi tehdään nuuskanhakureissuja Haaparantaan.

Nuuska on alkuaan ollut etenkin ruotsalaisten, suomenruotsalaisten ja jääkiekkoilijoiden tuote, mutta se on levinnyt myös muihin joukkuelajeihin, nyt myös räjähdysmäisesti kantasuomalaisten nuorten ja nuorten aikuisten arkikäyttöön. Terveysten ja hyvinvoinninlaitoksen (THL) Nuorten terveystapatutkimuksen raportin (2017) mukaan nuorten, niin poikien kuin tyttöjenkin, nuuskakokeilut ovat lähteneet uuteen nousuun (Kinnunen, Pere, Raisamo, Katainen, Ollila & Rimpelä 2017).

Nuuskan ympärille muodostuneeseen ilmiöön on tutustuttu moninaisella tavalla. Nuuskasta on saatu uutta tietoa Lounais-Suomen Syöpäyhdistyksen (LSSY) NIKO-projektin nuortenraadin ajatusten ja tietojen perusteella sekä lukemalla keskustelupalstoja ja selaamalla uutisia. Lisää havaintoja on tehty monista verkkosivustoista

Kuvio 1. Nuuska moninaisena ilmiönä.

käyttämällä eri hakusanoja. Ilmiötä hahmottaessa on kuitenkin pyritty näkemään myös maailma, jonka nuori itse tavoittaa hakiessaan tietoa.

Nuuska huulessa on mörkö ullakolla

Ortaen huomioon, että kyseessä on tuote, joka ei ulospäin varsinaisesti näy tai haise, ovat jo suhteellisen nuoretkin lapset tietoisia tuotteesta. Nuorimmat käyttäjät ovat yläkouluiäkisiä, jotkut jopa alakoululaisia. Nuoret itse kertovat, että nuuskaa käytetään sekä kokeillen että säännöllisesti, ja määrät saattavat olla suuria – myös tupakan kanssa yhdessä käytettäessä. Pääsääntöisesti nuuskan käyttö aloitetaan kuitenkin yläkoulussa, jossa tapahtuu myös tuotteen myyntiä. Lukiolaisissa on jo vakiintuneempia käyttäjiä, ja ammattikouluissa nikotiinituotteiden käyttö on yleisempää muihin koulutusasteisiin verrattuna. Ammattikoulussa on havaittavissa aloittelijoiden ”piikki”, kun monet vaihtavat tupakan nuuskaan (THL 2017). Myös armeijassa moni vaihtaa tupakan nuuskaan tai aloittaa käytön, jopa kolmannes käyttää nuuskaa säännöllisesti (THL 2014).

Nuoret siirtyneet nuuskaan sen näkymättömyyden ja helppouden vuoksi. Tupakointikiellot ja tupakkapaikkojen poisto koulualueella eivät ole saaneet nuoria lopettamaan, vaan ainoastaan vaihtamaan tuotetta. Nuoret toteavat koulupäivän olevan helpompia, kun voi käyttää nuuskaa, eikä siitä huomauteta. Perinteisen löysän irtonuuskan vielä pilkistäessä huulen alta saattoi paljastua käyttäjäksi, mutta nyky-päivän pieni teepussimainen tyyny eli ”säkki” on hyvin huomaamattomasti huulen alle sujautettava ja siisti. Vain nuuskapurkit eli ”kiekot” saattavat paljastaa käyttäjän. Kiekkujen käyttö onkin nuorten keskuudessa asia, jota ei piilotella, vaan sitä kannetaan julkisesti – se saa näkyä taskussa ja sitä pyöritellään sormissa. Vanhemmilta se kuitenkin piilotetaan, vaikka kaikki vanhemmat eivät edes tunnista kiekkoa nuuskapurkiksi.

Keskustelupalstoilta on luettavissa, miten moni nuori kertoo kokeilleensa nuuskaa kaverinsa tarjoamana ja jäänyt heti koukkuun. Moni tuo myös esille voivansa pahoin kokeillessaan nuuskaa, mutta siitä huolimatta yrittää käyttää uudelleen. Syitä nuuskan käyttöön nuorten mukaan ovat: rentoutuminen, sosiaalinen paine ja nuuskan helppous eli näkymättömyys ja hajuttomuus. Nuuska koetaan monella tavalla hyväksi vaihtoehdoksi tupakointiin verrattuna, ja yhtenä käytön syynä vedotaan usein siihen, ettei nuuskalla altisteta muita savulle.

Markkinoinnilla pyritään entistä suurempaan käyttäjäkuntaan, ja nuuskaa onkin valittavana monia erilaisia makuja, muun muassa minttua, lakritsia, viskiä, marjoja – jokaiselle jotakin. Nuuskalla on erilainen rooli päihteenä tupakkaan verrattuna, mikä tulee esille sosiaalisessa mediassa. Keskustelupalstoilla saatetaan neuvoa, että eniten nikotiinia sisältävää nuuskaa ei kannata käyttää arjessa vaan viikonloppuna. Käyttäjät vinkkaavat toisilleen, että toleranssi nousee, mutta myös, että pää menee voimakkaasta nikotiinista sekaisin, eikä sellaista kestä arkena.

Nuoret tunnistavat suurimmat nuuskaamisen riskit, ja niistä osataan kertoa, mutta suurella osalla tieto jää pintapuoliseksi, niin käyttäjillä kuin ei-käyttäjilläkin. Nuoren ajatusmaailmassa eläminen hetkessä ja mahdollisten terveystieteiden miettiminen tuntuu liian kaukaiselta. Osa nuorista huomaa muutoksia kehossaan, osa huomaa olevansa koukussa nikotiiniin. Nuoret kertovat yrittäneensä lopettaa nuuskaamisen, mutta kaveritukea ei saa, ja moni tuntee olevansa yksin asian kanssa. Nuoret kysyvät vinkkejä keskustelupalstoilta ja kertovat lopettamisen yrityksistä, mutta asian kanssa jäädään silti yksin. Useat kertovat myös, etteivät ole huolissaan, sillä hammaslääkärinkään ei ole maininnut suuhun liittyvistä muutoksista. Koska mainintaa ei ole

tullut, ajatellaan, että nuuskaaminen on hallinnassa ja turvallista. Osa nuorista jopa kyseenalaistaa nuuskan tiedostetut haittavaikutukset. Ammattilaisen roolilla näyttää olevan suuri merkitys.

Aina joku tuntee jonkun blugin eli välittäjän

Ruotsi on ainoa EU-maa, jossa nuuskaa saa myydä. Suomessa on voimassa maahan-tuontikielto, mutta se ei koske ”kansainvälisessä liikenteessä käytettävän vesi- tai ilma-alueksen suljetussa myyntitilassa tai varastossa olevaa tuotetta”. Nuuskaa saa ostaa vain omaan henkilökohtaiseen käyttötarkoitukseen yhden kilon kalenterivuorokaudessa. Nuuskan myyminen alaikäiselle on rikos, kuten myös nuuskan lahjoittaminen tai myyminen toiselle. Tästä syystä onkin mielenkiintoista nähdä, kuinka avoimesti ja helposti nuuska vaihtaa omistajaa, alaikäisyydestä huolimatta. Vaikka nuoret tiedostavat laittomuuden, nuuskan ostoa tai myyntiä ei pelätä, sillä kiinnijäämisen ja rangaistuksen saamisen pelko on hyvin pientä. Verkkokeskusteluista ilmenee, että laivoilla ei aina ole tiukkaa valvontaa, vaan ostomäärä saa ylittää sallittuja rajoja.

Sosiaalinen media on erinomainen myyntipaikka tuotteelle, jolla on kova kysyntä. Kauppaa tehdään muun muassa Snapchatissa, Instagramissa ja Facebookissa. Hakaanalla ”nuuska” löytyy nopeasti erilaisia ryhmiä tai yksityisiä henkilöitä, joilla saattaa olla jo valmiina myyntikuvat ja tiedot hinnoista. Osa myyjistä on alaikäisiä, mutta esimerkiksi joissakin Facebookin ryhmissä on ilmoitettu, että alaikäiselle myyminen ei ole sallittua, ja ryhmään liittyessä kysytään täysi-ikäisyyttä. Nuorten mukaan Facebook-ryhmissä ikää ei kysytä. Mutta kaikki perustuu vain luottamukseen.

Jos tuotetta ei halua ostaa ulkopuoliselta välittäjältä, nuuskaa saa hankkia kaveripiiristä. Yläkoululaiset kertovat, että ”vain yksi viesti ja satsi on koulun pihalla alle viidessä minuutissa”. Nuoret kertovat suurimman osan välittäjistä olevan alaikäisiä ja siitä, miten he rahoittavat omaa käyttöönsä ostamalla tornin ja myymällä siitä kiekkoja kavereille – mitä enemmän ostaa (torni), sitä halvemmaksi muodostuu yhden nuuskakiekon hinta. Näin nuoret saavat rahoitettua omaa nuuskan käyttöönsä. Monella käyttö on laaja-alaista, ”käytetään sitä merkkiä, mitä tarjolla on”. Jos on mahdollista, käytetään sitä, missä on eniten nikotiinia.

Keskustelupalstat ovat nuuskaajan yksi tärkeimmistä tiedonlähteistä

Keskustelupalstat ovat yleisesti paikka, jossa ihmiset kysyvät asioita toisiltaan, ilmaisevat mielipiteitä ja antavat ohjeita. Suurin osa keskustelupalstoista perustuu siihen, ettei kukaan ammattihenkilö ole vastaamassa kysymyksiin, vaan vastaajina on ”kuka tahansa”. Joillakin palstojen käyttäjillä on faktatietoa ja asiallista vastaamista, toisilla täysin vääristynyttä ajatusmaailmaa, ja välillä keskustelun taso saattaa olla ala-arvoista, jopa provosoivaa. Jos ajatellaan nuorta, joka hakee tietoa mieltä askarruttaviin kysymyksiin, ei keskustelupalsta ole paras mahdollinen tarvittavan tiedon saamiseksi.

Nuoren tulisi olla kriittinen, tehdä aktiivista tiedonhakuja luotettavilta sivuilta ja peilata sitä palstojen keskusteluihin. Eri terveysjärjestöjen ylläpitämät keskustelupalstat ovat nuorelle ideaaleja, niistä vastauksia saa ammattilaisilta. Mutta se, kuinka moni nuori näille sivuille eksyy tai osaa hakeutua, on välillä tuurista kiinni.

Keskustelupalstoilla käydään keskustelua paitsi nuuskasta myös muista päihhteistä. Keskustelujen lähtökohdista riippumatta voi havaita useiden nuuskaajien tietävän riskeistä, mutta niitä vähätellään. Negatiiviset puolet saadaan nopeasti käännettyä positiivisiksi, ja niitä puolletaan. Välillä joku saattaa kertoa faktatietoa tai jopa kokemuksia haitoista, mutta joko niihin ei vastata tai ne todetaan ”yksittäistapauksiksi”. Jos käyttäjä antaa selkeitä vinkkejä tai ohjeita, nuoren voi olla vaikea hahmottaa, kuinka vakavista riskeistä oikeasti on kyse.

Keskustelupalstoilta tulee esiin myös vanhempien rooli. Moni vanhempi hakee tukea saatuaan lapsensa kiinni nuuskan käytöstä tai epäillessään tätä. Keskusteluista voidaan huomata, että moni vanhempi on täysin tietämätön nykypäivän nuuskatrendistä tai nuuskasta ylipäätään, eikä osaa edes ajatella lapsen käyttävän tuotetta. Vanhemmuuden tukemiseksi tarvitaankin tietoa nuuskankäytön yleisyydestä ja helpoudesta.

Moni tiedonhaku, eri hakusanoista riippumatta, johdattaa nuuskaaja.com-sivustoon. Sivustolla korostetaan tupakoinnin lopettamista nuuskan avulla. Tämä ajatus on yleinen nuuskaajien keskuudessa, ja nuuska nähdään myös hyvänä ja auttavana tekijänä tupakasta eroon pääsemisessä. Sivustoon tutustuessa voi todeta sen olevan nuuskaajan yksi tärkeimmistä tiedonlähteistä.

Selkeästi jaoteltu verkkosivu kertoo tuotekuvien kera nuuskavalmisteen nikotiinimäärän, pakkauskoon ja valmistajan sekä määrättyjen Haaparannan nuuskatukkujen hinnat. Lisäksi sivustolta löytyvät tuotearvostelut ja keskustelupalstat eri nuuska-aiheille. Keskustelupalstoilta saa ohjeita niin liian vahvasta nuuskasta tulleiden oireiden välttämiseen kuin nuuskanhakureissuihinkin. Sisäpiirin keskusteluihin tai tuotearvostelun antamiseen vaaditaan rekisteröityminen, mutta ikää ei kysytä.

”Tällä videolla mä esittelen teille nuuskaa”

Nykynuoren arkeen kuuluvat sosiaalisen median lisäksi videot, joten on luonnollista, että nuuskasta löytyy paljon videomateriaalia. YouTubeista on helppo löytää nuuskavideoita, jotka ovat pääasiassa käyttäjien testivideoita eri nuuskalaaduista. Lisäksi videoitaan erilaisia ”hupivideoita”, joissa katsotaan, miten käy, kun laittaa koko kiekollisen nuuskasäkkejä suuhun tai kun käytetään liikaa vahvimpia nuuskasäkkejä. Näissä videoissa kyse voi olla kaveripiirissä olevasta haasteesta, hauskanpidosta tai huomion hakemisesta.

Videomateriaali jakautuu ikäryhmissä kahtia: nuoremmat toteuttavat ”hupivideoita” ja hieman vanhemmat ja aikuisikäiset videoivat nuuskalaatujen testausta. Huomattavaa on, että videoissa esiintyy hyvinkin nuoria, jopa laatutestaajina, joilla siis oletettavasti on käyttökokemusta jonkin verran, jotta he pystyvät vertailemaan suosikkinuuskia. Osa nuuskavideoiden tekijöistä on nuorten keskuudessa tunnettuja ja seurattuja, kuten mediapersoona Seksikäs-Suklaa. Hän on tehnyt nuuskankäytöstä ja -myynnistä parodioita, joissa kuitenkin piilee osa totuutta nuuskan maailmasta.

LÄHTEET

Heloma, A., Ruokolainen, O., Jousilahti, P. 2015. WHO:n tavoite tupakoinnin vähenemisessä voidaan saavuttaa – kansallinen tavoite Savuton Suomi 2040 vaatii tehostettuja toimia. THL. Tutkimuksesta tiiviisti 10. huhtikuu 2015. Viitattu 10.12.2018 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125825/URN_ISBN_978-952-302-460-1.pdf?sequence=1

Kinnunen, J. M., Pere, L., Raisamo, S., Katainen, A., Ollila, H., Rimpelä, A. 2017. Nuorten terveystapatutkimus 2017: Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö sekä rahapelaaminen. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:28. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 13.11.2018. Saatavilla: [https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80160/V2_kirjanmerkit_20170824_Suomi%20100_NTTT2017_korjaukset_mukana%20\(2\).pdf](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80160/V2_kirjanmerkit_20170824_Suomi%20100_NTTT2017_korjaukset_mukana%20(2).pdf)

Lounais-Suomen Syöpäyhdistys (LSSY), NIKO-projekti, Nuortenraati. 2018. Julkaisematon lähde.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos (THL) 2017. Nuorten tupakointi oppilaitostyypeittäin. Viitattu 13.11.2018. Saatavilla: https://thl.fi/documents/605763/1449622/KTK_Nuorten+tupakointi_2017.pdf/38195f1f-5aaf-4a7b-93c5-1d4f2b13ef7a